

Dorner Helga – Lakatosné Török Erika

Közép-európai Egyetem; SZTE, Neveléstudományi
Doktori Iskola – Kecskeméti Főiskola, Gépipari és
Automatizálási Műszaki Főiskolai Kar; SZTE,
Neveléstudományi Doktori Iskola

Felkészítés nemzetközi projektekre a pedagógusképzésben

*Az információs és kommunikációs technológiák által támogatott
oktatási környezet lehetőségeit és kihívásokat jelent a
pedagógusszakma és a pedagógusképzés számára egyaránt.
Tanulmányunkban a sikeres nemzetközi projektek elősegítése céljából
az Európai Unió eTwinning programjának követő vizsgálata alapján
fogalmazzuk meg ajánlásainkat a pedagógusképzés számára.*

A virtuális tér nemzetközi kapcsolatok kiépítését, személyes jelenkét hiányában is működő interkulturális és multikulturális tapasztalatszerzést tesz lehetővé. A pedagógusok európai elvárásoknak is megfelelő szakmai felkészítéséhez szükséges a tudás-, skill- és attitűdkomponensek azon körét meghatározni, amelyek birtokában a nemzetközi projektek a tanítási-tanulási folyamat tartalmi, módszertani megújítását eredményezhetik.

A tanári mesterség az információs társadalom feltételrendszerében új összetevőkkel, kompetenciákkal egészül ki, a régi elvárások új dimenziókkal bővülnek. Az OECD kulcskompetenciák definíálására és kiválasztására irányuló programja a DeSeCo (Definition and Selection of Competencies, 2003) a kompetenciák három kategóriáját javasolja. Az autonóm cselekvés kategóriája az identitást és a relatív autonómiát foglalja magában abban az értelemben, hogy az egyén döntést hoz, választ és cselekszik egy adott kontextusban. A kompetenciák második csoportjába tartozik amelynek értelmében ismerni kell az eszközt magát, és érteni kell, hogy ez teszi lehetővé az egyén számára, hogy interakcióba lépjen a világgal. Fontos tehát a nyelv, a szimbólumok és a szövegek interaktív kezelése, az ismeretek, az információk, és a technológia interaktív használata. A harmadik kategória a szociálisan heterogén környezetben való működés, a másokkal való kapcsolatépítés, a csoportmunkában való együttműködés, a konfliktuskezelés és -megoldás kompetenciáját tartalmazza.

Az Európai Unió oktatáspolitikával, oktatásfejlesztéssel foglalkozó szakemberei körében felmerült az igény, hogy a kompetenciára vonatkozó ismereteket összegyűjtsék, és ezt a mára egyre összetettebb jelentéstartalommal bíró fogalmat újradefiniálják. Az Európai Parlament és Tanács kompetenciákra vonatkozó dokumentumtervezete a „kompetencia” fogalmát, mint az adott helyzetben megfelelő tudás, készségek és hozzáállás ötvözetét határozza meg. (*Európai Parlament és Tanács, 2005*)

A fogalom újradefiniálásából adódó változások, és az oktatás egészére vonatkozó, átalakulást eredményező folyamatok egyaránt kihívást jelentenek az egyes tanárok és a pedagógusképző intézmények számára is. A megváltozott feltételekhez igazítva kell megfogalmaznunk a tanári munka céljait, feladatait, azaz új/megújult szakmai profil kialakítására van szükség, amelynek részét képezik az európaiság gondolatához (is) kötődő kompetenciák.

Jelen tanulmányban azon követő vizsgálat eredményeit foglaljuk össze, amely magyar és más európai uniós tagállamok iskolái között létrejött nemzetközi projektek feltételeit és

mechanizmusait igyekezett feltérképezni az Európai Unió eTwinning program keretében. A monitor során a résztvevő pedagógusok segítségével a nemzetközi iskolai projektek sikeres vagy kevésbé sikeres kivitelezése kapcsán összegyűjtöttük az új vagy megújuló tanári kompetenciák azon csoportját, amelyek az ilyen és ehhez hasonló nemzetközi együttműködésekben rendkívüli fontossággal bírnak. Eredményeinket a pedagógusképzés és -továbbképzés során is – remélhetőleg – hasznosnak bizonyuló ajánlások formájában igyekeztük megfogalmazni, azzal a meggyőződéssel, hogy a nemzetközi együttműködésekben a már gyakorló tanárok által személyesen szerzett tapasztalatokat összegyűjtve és rendszerre segíthetjük a még képzésben résztvevő leendő kollégák felkészülését is.

Interkulturális kompetencia: tudás, skillek, attitűdök

Vizsgálatunkban a nemzetközi iskolai partnerségek kínálta interkulturális tanulási modell kapcsán az UNESCO által javasolt definíciót kívántuk előtérbe helyezni. E definíció szerint az „interkulturális terminust a kultúrák közötti interakció értelmében használjuk, a multikulturális fogalom pedig kölcsönös együttélést és megértést jelent egyazon társadalomban élő különböző kultúrák között”.

(Majzik, 1995, 82.) E nevelési forma céljának és tartalmának meghatározásakor párhuzamot vonhatunk a multikulturális nevelés célkitűzéseivel, hiszen ez utóbbi is arra törekszik, hogy a tanulók sikeresen tudják kezelni a kulturális különbségeket, olyan „kognitív, verbális és nonverbális készségeket fejlesszenek ki, melyek a különféle kultúrákkal és kulturális csoportokkal való együttműködést megalapozzák”. (Tusa, 2003, 49.)

A nevelőmunka során lehetőséget kell tehát biztosítani e készségek elsajátítására, a kulturális sokszínűség megtapasztalására és a másság elfogadására, akár új pedagógiai módszertani irányzatok és eszközök bevonásával is. Beacco és Byram (2003) szerint a pedagógusoknak mint az interkultúra-litás mediátorainak – kiváltképp a nemzetközi projektekben –, egyik fontos feladata az interkulturális kompetencia elsajátíttatása.

Byram, Gribkova és Starkey (2002) az idegen nyelv tanárokhoz intézett ajánlásukban az interkulturális kompetencia fogalmát a következő összetevőkre bontják le: a tudás komponensre (knowledge); a skillekre (skills); az attitűdökre (attitudes). A sikeres interkulturális nevelőmunka – esetünkben az eTwinning programban megvalósuló nemzetközi együttműködések – nélkülözhetetlen előfeltételeként ki kell hangsúlyoznunk, hogy a folyamatban aktívan résztvevő pedagógusok maguk is rendelkezzenek az interkulturális kompetencia elemeivel, illetve megfelelő módon tudjanak ezekkel „élni” a tanítás-tanulás folyamata során is, tehát rendelkezzenek olyan fejleszhető módszertani repertoárral, amely e kompetenciák diákoknak történő átadásához szükséges. További feltétel, hogy megfelelő „tudással”, ismeretanyaggal rendelkezzenek abban a témában, amelyet a testvérkapcsolatban közösen kidolgozandó projekt igényel, bizonyos mértékben ismerjék a partnereik kulturális sajátosságait, hagyományait, esetleg személyes tapasztalataik is legyenek ezzel kapcsolatban. Az eTwinning program keretén belül megvalósuló kooperációk e tekintetben kiváló alkalmat biztosítanak a résztve-

---

A nehézséget nem feltétlenül az informatikai eszközök használatában való jártasság hiánya okozza, hanem sokkal inkább az az elvárásuk, amely eddigi tapasztalataik alapján a társas helyzeteket jellemezte, mégpedig hogy a kapcsolatok alapja a személyes jelenlét, vagy annak hiányában a múltbeli személyes találkozás. A pedagógusok tehát igénylik a személyes ismeretséget a partnerként választott iskola képviselőjével.

---

vő kollégáknak, hogy nemzetközi iskolai partnerkapcsolatokban az együttműködést facilitáló nevelőként is kipróbálják magukat.

Együttműködés az eTwinning programban

Az Európai Unió eTwinning programja olyan nemzetközi iskolai együttműködések létrejöttét támogatja, amelyekben a közösen végzett tevékenység, az együttesen elkészített projekt segítségével ismerhetik meg egymás kultúráját, szokásait a bekapcsolódott diákok és tanárok. A közös munka során a résztvevők pedagógiai, szociális és kulturális tapasztalatokra tesznek szert. A tanulási folyamat új pedagógiai eszközrendszerrel és új módszerekkel egészül ki. Fontos szerepet kap az információs és kommunikációs (IKT) eszközökkel „megtámogatott” oktatási környezet, ahol a pedagógusoknak és diákjaiknak is lehetősége nyílik arra, hogy a nemzetközi együttműködés élményét ne kizárólag indirekt módon, hanem valódi (idegen nyelven zajló, más nemzetiségű partnerekkel folytatott) interakciókban, közvetlen tapasztalatszerzés útján éljék meg.

Hazánk az eTwinning programba 2005 januárjában kapcsolódott be. A programhoz való csatlakozás a kezdeti néhány hónapban volt a legintenzívebb, de azóta is vannak újabb jelentkezők. Jelenleg a 16 831 regisztrált iskolából 355 magyar. A magyar iskolák között vannak általános és középiskolák, falusi, kisvárosi, nagyvárosi és fővárosi iskolák is. A regisztrált partnerségek száma 1839, amelyből 76 magyar. (2006 szeptemberi adatok, <http://www.etwinning.net/ww/hu/pub/etwinning/index2005.htm>)

Vizsgálatunk során 10 iskolát választottunk ki a regisztrált iskolák közül. Ezekben az iskolákban kérdőíves elővizsgálatot folytattunk az eTwinning projektek informatikai és módszertani hátterének feltérképezésére, valamint a projekt-megvalósítás lépéseinek nyomkövetésére. Strukturált interjúk és személyes látogatások alapján igyekeztünk feltárni a program kapcsán végrehajtott munka során megnyilvánuló nevelői kompetencia egyes komponenseit, valamint az eTwinning programban való részvétel tanárookra gyakorolt lehetséges pedagógiai hatását.

Az előzetes nemzetközi tapasztalatok jelentősége – a tudás komponens

Az általunk vizsgált iskolákban a működő kapcsolatokat vezető tanárok szakmai, módszertani háttere adja a tudás komponens egyik alapját, de szerepe van a személyes tapasztalatoknak is, amelyet előzetes nemzetközi együttműködések során szereztek. Úgy találtuk, hogy az előzetesen kialakított nemzetközi kapcsolatok meghatározzák az eTwinning programba való bekapcsolódást, mivel az új partnerség kialakítása előzetes, elsősorban pozitív tapasztalatokra épült. A vizsgált iskolák mindegyike rendelkezett legalább egy, de inkább több régebbi testvériskolai, vagy más jellegű nemzetközi tapasztalattal. Az eTwinning projektet vezető tanárok mind szerveztek már valamilyen külföldi iskolával közösen létrehozott programot, partnereik között voltak távolabbi kapcsolatok (Finnország, Németország, Dánia, Írország, Görögország, Lengyelország); illetve közelebbi, (Románia – Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Szlovákia – Komárom) magyar nyelvű kapcsolatok.

A nemzetközi együttműködések terén fontos szerepe van tehát a tanárképzésben eddig is meglévő szakmai, módszertani alapoknak, de ezek mellett nagy jelentőséggel bír a nemzetközi vonatkozású személyes tapasztalat is, amely nagymértékben megkönnyítheti a pedagógus munkáját, ezért (is) indokolt a közös együttműködési rendszer kialakítása és folyamatos karbantartása a tanárképzésre fókuszáló magyar és külföldi egyetemek és főiskolák között (nem kizárólag ösztöndíjak keretén belül, hanem intézmények közötti átjárhatóság biztosításával is). Ösztönözni kell tehát a tanárképzésben résztvevő hallgatókat, hogy egyetemi, főiskolai tanulmányaik alatt külföldi tanulmányutakon, gyakor-

latorientált oktatásban vegyenek részt a partnerintézményben, amelynek segítségével az adott ország kultúrájáról és szokásrendszeréről gyűjtött tapasztalataik mellett, helyben tanulmányozzák az ország oktatási rendszerét, valamint tapasztalatot szerezzenek a tanítás-tanulás folyamat módszereiről.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a nemzetközi kapcsolattartás jellegzetességeit a magyarországi gyakorlóintézményeknél folytatott hospitálások, gyakorlótanítások alkalmával is megismerhetik a hallgatók, ha bevonják őket az intézmény nemzetközi programjainak (pl.: Comenius, Leonardo program) munkájába, a testvériskolákkal folytatott projektek lebonyolításába. Így a leendő pedagógus a tanulói és tanári oldalról is tapasztalatra tehetne szert a nemzetközi együttműködés megélésének és lebonyolításának terén.

A tanuló tanári attitűd

Az eTwinning projektek vizsgálata rávilágított a pedagógiai folyamat azon sajátosságára, miszerint az IKT eszközök által támogatott kollaboratív tanulási környezet, a webes kommunikációs felület használata sok esetben a tanulói szerep felvállalását követeli meg a tanároktól ugyanúgy, mint a diákoktól. A folyamatban megjelenik a fordított szocializáció, hiszen gyakran előfordul, hogy a kollaboratív tanulás során a közösen végzett feladatok elkészítésekor a diákok rendelkeznek szélesebb körű informatikai kompetenciával, ezért ők segítik a tanárt ebben a vonatkozásban.

E tanulási folyamat fontos feltétele a pedagógus részéről a nagyfokú nyitottság (az új eszközrendszer, módszertani kultúra irányába) és a befogadó készség (a diákok ötleteivel és az új megvalósulási formákkal kapcsolatosan). A nemzetközi együttműködések esetében egyrészt a virtuális kollaboratív tanulási és kommunikációs környezet állíthatja új helyzet elé a pedagógust, másrészt az e környezetben zajló interkulturális tanulás folyamata is, amely legtöbb esetben nem az elméleti anyagok megtanulását, hanem készségek, jártasságok tapasztalati úton történő megszerzését, olykor kísérletezés során elsajátított ismereteket jelent. A virtuális környezetben való boldogulás, a partnerrel történő közös munka mind a tanárok, mind a diákok esetében olyan attitűdökre épül, amelyek segítségével az együttműködés folyamatát alkotó jelenségek értelmezése, összevetése, magyarázata, a másokkal történő sikeres kapcsolat kialakítása, az érdekek és nézőpontok egyeztetése valósítható meg. E közös munka olyan hozzáállást követel, amelynek lényeges eleme az együttműködés, a kölcsönösség, a tolerancia és a kompromisszumkészség.

Mediátori szerep a nemzetközi interakcióban

A nemzetközi kapcsolatokban a tanár interkulturális mediátorként működik közre, ami nem ritkán egy szokatlan, új szerepkört jelent. Össze kell hoznia saját diákjait egy másik ország diákjaival, fel kell készítenie őket az interkulturális interakcióra. Ennek azonban az a feltétele, hogy a pedagógusnak személy szerint is meg kell találni a hangot egy másik országot képviselő kollégával. Vizsgálatunk azt mutatta, hogy a kapcsolatok sikeressége nagymértékben függ a pedagógus interakciós képességeitől. Ennek két összetevőjét találtuk különösen fontosnak; a személyes ismeretséget és a „közös” nyelvet. A vizsgálatba bevont tanárok az interakciókban igénylik a személyességet, tehát igyekeznek face to face interakciót kialakítani a leendő partnerrel, vagy a már meglévő nemzetközi kapcsolataikra – a már egy másik együttműködés alkalmával „kipróbált” partnerekre – alapozva kezdenek bele az eTwinning programba. Interakcióikban közvetlen kommunikációra törekednek, és ebből adódóan kezdetben nehézséget jelent számukra a digitális kommunikáció. A nehézséget nem feltétlenül az informatikai eszközök használatában való jártasság hiánya okozza, hanem sokkal inkább az az elvárásuk, amely eddigi tapasztalataik alapján a társas helyzeteket jellemezte, mégpedig hogy a kapcsolatok alapja a sze-

mélyes jelenlét, vagy annak hiányában a múltbeli személyes találkozás. A pedagógusok tehát igénylik a személyes ismeretséget a partnerként választott iskola képviselőjével, sőt sok esetben a projektek elindításához, működtetéséhez elengedhetetlenül hozzátartozik ez a kapcsolat, amelynek hiánya a sikertelen, vagy nem működő kapcsolatok egyik oka. Az informatikai eszközök mindennapi használatában felnövekvő nemzedéknek valószínűleg kevésbé jelent problémát a személyes ismeretség hiánya. Ennek ellenére fontosnak tartjuk, hogy a tanárképzés kurzusai között szerepeljenek olyan egységek, modulok, amelyek az IKT eszközök célirányos, hatékony felhasználásának módszertanába vezetnek

Az elv, miszerint az információs és kommunikációs technológiák a pedagógiai innováció jelentős katalizátorai, egyre elfogadottabbá válik. Talán az sem meglepő, hogy a nemzetközi tapasztalatcsere és kooperáció megélése – a tanárképzésben is – napjainkban mindinkább az információs és kommunikációs technológiák és eszközrendszerek hatékony alkalmazására vonatkozó ismeretek és kompetenciák birtoklásával kapcsolódik szorosan össze. Így a nemzetközi projekteken való sikeres közreműködésre a felkészítés szerves részét képezik az interkulturális kompetencia egyes komponenseinek (tudás, attitűd és skillek) kialakítása és fejlesztése, amely karöltve jár az információs és kommunikációs technológiák pedagógiai célú felhasználásával, illetve az oktatás informatizálásával.

szükség van a tanárképzés során megvalósuló módszertani képzésben is az informatikai eszközök szak- és tantárgyspecifikus felhasználására vonatkozó ismeretek gyakorlati jellegű közvetítésére is.

A nemzetközi együttműködések során betöltött mediátori feladat másik feltétele a tanárok interkulturális kommunikatív kompetenciája. Fontos, hogy pragmatikai szempontból is megfelelően használják azt az idegen nyelvet, amelyen a közös projekt működik, hiszen az „interkulturális tolmács” szerepét töltik be, így át kell segíteniük diákjaikat a kommunikációs nehézségeken. Szükséges megjegyeznünk, hogy ezekre a helyzetekre

be a leendő pedagógust. Itt gondolhatunk akár a látszólag egyszerű kompetenciákat igénylő e-mail kommunikációra is, hiszen a mindennapos személyes e-mail interakcióink során túl sok nehézségbe nem ütközünk, azonban annál nagyobb kihívást jelent számunkra a munkakapcsolatokban, a hivatalos ügyek intézésekor és az akadémiai kontextusban (tanár-diák, professzor-hallgató stb.) történő kommunikáció során (megjegyzendő, hogy ezeket a kommunikációs helyzeteket az alá-fölé rendeltség viszonyrendszere jellemzi) a mondandónk megfogalmazása. Éppen ezért indokolt olyan kurzusok kialakítása (az anyanyelvi és az idegen nyelvi kommunikáció esetében egyaránt), ahol a hallgatók tapasztalatot szerezhetnek legfőképpen az akadémiai (tanulmányi) célú elektronikus kommunikáció gyakorlatában. Az amerikai Swales és Feak (2000) akadémiai célú írásbeliségre felkészítő kötetében például külön fejezetet szentel az e-mail kommunikációnak.

Szintén szükség van olyan projektekre, közös együttműködésekre a kurzusok, modulok során, amelyekben nemzetközi hallgatóközösség közös munkáját igényelné egy-egy pedagógiai feladat megoldása – sok esetben ez a nemzetközi kooperáció is kizárólag az IKT eszközökkel megtámogatott kontextusban jöhet létre. Úgy tapasztaljuk, hogy a nemzetközi együttműködés és tapasztalatszerzés mindinkább összefolyik a modern kommunikációs technológiák és felületek alkalmazásával, így egyre nagyobb

leginkább az idegen nyelv tanárok vannak felkészülve, akik már tanulmányaik során is szembesültek a célnyelvi kultúra nyelvének használatára vonatkozó „finomságokkal”. Az iskolai nemzetközi együttműködések kapcsán az interkulturális kommunikáció nehézségeinek az idegen nyelv tanárokkal történő kooperációval küszöbölhető ki.

Kooperáció

Vizsgálatunk során úgy találtuk, hogy a nemzetközi kapcsolatokban a kooperáció több szintjére van szükség. A hagyományos tanári gyakorlattól eltérően a tanár nem egyszemélyes vezetője egy folyamatnak, hanem különböző csoportokkal történő együttműködések koordinálása adja feladatainak jelentős részét. Egy sikeres nemzetközi projekt elengedhetetlen feltétele a kollégák tantesztületen belüli együttműködése.

A kooperáció újabb szintje a külföldi iskolával történő egyeztetésekben és közös feladatmegoldásban nyilvánul meg. Ebben a vonatkozásban nagy jelentőséggel bír a tanárok körében a szakspecifikus tapasztalatszerzés mint motívum (pl.: tananyagok, módszerek cseréje), ez a pedagógiai fejlesztés, újítás alapját képezhetné. Fontos, hogy a nemzetközi kapcsolattartás, mint a pedagógiai folyamat szerves része bekerüljön a helyi tantervbe, és egy-egy tantárgy tanítása során a tananyag fontos kiegészítője legyen a partner iskolától, partner tanulóktól kapott ismeret, hiszen így nem csupán a nemzetközi együttműködésekhez szükséges kompetenciák fejleszthetők tudatosan – mesterséges tanulási helyzeteket nélkülözve – hanem a már használatban lévő módszertani, szakmai repertóár is kiegészül, új elemekkel bővül. A tanárképzés folyamatába és az egyes módszertani kurzus tematikába már beépült a kooperációs képesség kialakítását és fejlesztését célzó elméleti és gyakorlati ismeretszerzés, azonban továbbra is a gyakorló pedagógus egyéni preferenciáján múlik, hogy milyen mértékben integrálja napi gyakorlatába a kooperációs képesség kialakítására fókuszáló módszertani megoldásokat. Mindenesetre a nemzetközi iskolai partnerségek keretén belül megvalósuló projektek kiváló alkalmat adnak a megoldások gyakorlatban történő „bevetésére”.

A sikeres nemzetközi együttműködésekben való pedagógusi részvételre tudatosan készülhetünk/készíthetünk fel, a projektek megvalósításához szükséges kompetenciákat tudatosan (is) fejleszthetjük – már a tanárképzés során. Az eTwinning projektek és a leendő tanárok nemzetközi projektekben való részvételére történő felkészítés sikeressége kapcsán is a kérdés számunkra az, hogy mennyivel járult hozzá a korszerű pedagógia megvalósításához az oktatás informatizálása. (Kárpáti, 2003)

E tekintetben az elv, miszerint az információs és kommunikációs technológiák a pedagógiai innováció jelentős katalizátorai, egyre elfogadottabbá válik. Talán az sem meglepő, hogy a nemzetközi tapasztalatcsere és kooperáció megélése – a tanárképzésben is – napjainkban mindinkább az információs és kommunikációs technológiák és eszközrendszerek hatékony alkalmazására vonatkozó ismeretek és kompetenciák birtoklásával kapcsolódik szorosan össze. Így a nemzetközi projektekben való sikeres közreműködésre a felkészítés szerves részét képezi az interkulturális kompetencia egyes komponenseinek (tudás, attitűd és skillek) kialakítása és fejlesztése, amely karöltve jár az információs és kommunikációs technológiák pedagógiai célú felhasználásával, illetve az oktatás informatizálásával.

Irodalom

Beacco, J. C. – Byram, M. (2003): *Guide for the development of language education policies in Europe. From linguistic diversity to plurilingual education*. Main version. Draft1. Language Policy Division Council of Europe, Strasbourg. (Elektronikus változat: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/FulGuide_EN.pdf)

Byram, M. – Gribkova, B. – Starkey, H. (2002): *Developing the intercultural dimension in language teaching. A practical introduction for teachers*. Council of Europe, Strasbourg. (Elektronikus változat: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Guide_dimintercult_EN.pdf)

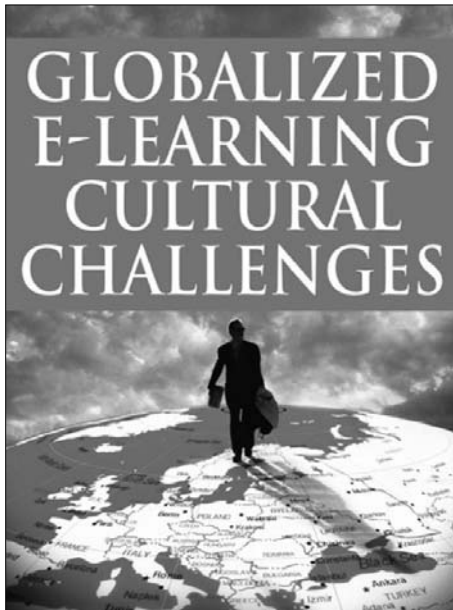
Demeter Kinga (2006, szerk.): *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. OKI, Budapest.

Kárpáti Andrea (2003): A tudásalapú társadalom pedagógiája és a számítógéppel segített tanulás. *Informatív Társadalom*, 2, 34–51.

Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo) *Summary of the Final Report*. „Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society” OECD/DeSeCo. 2003.

Swales, J. M. – Feak, C. B. (2000): *English in today's research world: A writing guide*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.

European Commission Directorate-General for Education and Culture. Working Group B „Key Competences”. Az Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel. 10.11.2005 /COM(2005)548 végleges 2005/0221(COD)/ javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az élethosszig tartó tanulóshoz szükséges kulcskompetenciákról (előterjesztő: a Bizottság).

Az Idea Group Inc (IGI) könyveiből